

IWONA SOBOLEWSKA-OBROŚLAK

SYMPOZJUM MIĘDZYKRAJOWE
Z OKAZJI 500-LECIA URODZIN ŚWIĘTEJ TERESY Z AVILA,
DOKTORA KOŚCIOŁA (1515-1582):
„JESTEŚ DROGOCENNYM DIAMENTEM W OCZACH BOGA”.
REFLEKSJE NA PODSTAWIE ‘TWIERDZY WEWNĘTRZNEJ’
ŚWIĘTEJ TERESY Z AVILA

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI, LUBLIN, 19 PAŹDZIERNIKA 2015 R.

500-lecie urodzin św. Teresy od Jezusa, doktora Kościoła, wielkiej mistyczki i reformatorki Karmelu, przypadające na 2015 rok, wzbudziło bardzo wiele różnorodnych inicjatyw w całym Kościele powszechnym. Instytut Teologii Duchowości Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Papieski Instytut Duchowości Teresjanum w Rzymie zorganizowały z tej okazji w dniu 19 października 2015 r. międzynarodowe sympozjum na temat: „Jesteś drogocennym diamentem w oczach Boga. Refleksje na podstawie ‘Twierdzy Wewnętrznej’ Świętej Teresy z Avila”. Obrady miały miejsce w Lublinie w auli KUL im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Otwierając sympozjum ks. dr hab. Adam Rybicki, prof. KUL, dyrektor Instytutu Teologii Duchowości KUL, dokonał zestawienia dwóch książek o zbieżnych tytułach. Jedną z nich jest „Zamek” Franza Kafki, drugą zaś, „Zamek wewnętrzny” św. Teresy. Obie ukazują proces przemiany człowieka, jednakże w dwóch przeciwstawnych kierunkach. Istotny jest wybór właściwego z nich. Właśnie św. Teresa przez dzieło *Twierdza wewnętrzna* zaprasza człowieka, również współczesnego, by dał się poprowadzić Bogu ku dobru, ku prawdziwemu, dojrzałemu, nieprzemijającemu pięknu. Następnie, gromkimi brawami powitano przedstawianych przez Księdza Dyrektora znakomych gości z Rzymu, z Rygi, z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz wykładowców Instytutu Teologii Duchowości KUL. O prowadzenie dalszych obrad został poproszony główny organizator sympozjum, ks. dr Jan Miczyński, pracownik Instytutu Teologii Duchowości KUL.

Pierwszy wykład należał do ks. dr. hab. Stanisława Zarzyckiego SAC z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, który zajmuje się naukowo m.in. złotym wiekiem mistyki hiszpańskiej. Celem jego wystąpienia było ukazanie kontekstu historyczno-kulturowo-religijnego, w jakim żyła i kształtowała swoją duchowość autorka *Twierdzy wewnętrznej* oraz adresaci jej dzieł. W swojej wypowiedzi prelegent bardzo

Mgr lic. Iwona SOBOLEWSKA-OBROŚLAK – doktorantka w Instytucie Teologii Duchowości KUL; adres do korespondencji – e-mail: sob.iwona@wp.pl

ciekawie i wyczerpująco nakreślił panoramę tamtego okresu. Uwzględnił w niej sprzyjającą budowaniu podstaw demokracji sytuację polityczną, wszechobecny mistycyzm, wszechstronny rozkwit kultury, sztuki i nauki hiszpańskiej, wpływ kultury rycerskiej oraz piśmiennictwa ascetyczno-mistycznego na stosunek człowieka do życia i śmierci oraz kształtowanie określonych postaw moralnych. Ukazał także przyczyny wprowadzonej reformy katolickiej i jej znaczenie dla odnowy liturgicznej, moralnej i duchowej, a także pozytywne piętno, jakie na duchowości tego okresu odcisnęły *devotio moderna* i niemiecka szkoła mistyki oraz senekizm, erazmianizm itp.

Drugim prelegentem był dr Arkadiusz Smagacz OCD, absolwent studiów doktoranckich w KUL i przez pewien czas pracownik tej Uczelni, obecnie zajmujący się historią duchowości w Papieskim Uniwersytecie Teresianum w Rzymie. W referacie pt. „*Twierdza wewnętrzna* św. Teresy od Jezusa jej autobiografią pisaną od wewnątrz?” ukazał owo najwybitniejsze dzieło mistyki chrześcijańskiej jako dojrzwały owoc drogi duchowej, w którym Święta wychwała wielkie dzieła Boże. Wiedziała ona doskonale, iż nie jest tak istotne to, co człowiek czyni dla Boga, jak to, czego Bóg dokonuje w człowieku i o tym pragnęła zaświadczyć. Najpierw prelegent przedstawił poszczególne etapy życia Teresy, będące procesem jej dojrzewania ku głębi modlitwy, współcierpienia z Chrystusem, miłosnej odpowiedzi Bogu na Jego miłość, żarliwości w trosce o dobro Kościoła i świata. Następnie zarysował niezwykle dramatyczne okoliczności zewnętrzne, w których powstało dzieło zaskakujące nadzwyczajnym, ewangelicznym spokojem autorki. Jako osoba duchowo dojrziała, żyjąca już doświadczeniem mistycznego małżeństwa, mogła Teresa napisać dzieło o wiele doskonalsze od poprzednich, ukazujące drogę w głąb duszy i odpowiedzieć nim na potrzeby swoich duchowych dzieci. Ostatnia część wykładu była prezentacją założeń biblijno-teologicznych *Twierdzy wewnętrznej*, gdzie na pierwszy plan wysuwa się piękno duszy zamieszkałej przez Boga, obdarowanej Jego łaską i nowe życie w Chrystusie.

Jako kolejny prelegent wystąpił o. prof. dr hab. Jerzy Gogoła OCD, absolwent Teresianum i wykładowca Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, kierownik Katedry Historii Duchowości Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II oraz założyciel i dyrektor Karmelitańskiego Instytutu Duchowości. Podejmując temat: „Bramą do twierdzy jest modlitwa – pedagogia modlitwy terecjańskiej”, ukazał zasadniczą różnicę pomiędzy starożytnymi *paidagogoi*, czyli nauczycielami prowadzącymi ucznia na ćwiczenia atletyczne, którzy jednak sami w ćwiczeniach tych nie uczestniczyli, a późniejszymi, m.in. chrześcijańskimi mistrzami duchowymi, będącymi ludźmi o głębokim, osobistym doświadczeniu życia wewnętrznego, dzięki któremu mogli oni ukierunkowywać innych. Całość wystąpienia podzielona była na trzy części. Pierwsza ukazywała terecjańskie rozumienie modlitwy jako głęboko przyjacielskie, zażyłe, miłosne obcowanie z Bogiem, które prowadzi człowieka do konkretnych czynów i jest tożsame z życiem duchowym. Druga część dotyczyła wymogów takiej modlitwy, z rozróżnieniem na te, które są istotą samej natury modlitwy oraz na wynikające z natury człowieka. Co do tych drugich, św. Teresa jawi się nam jako wielka realistka. Prelegent podkreślił także, iż mimo że Teresa opisywała te czynniki w swoich dziełach, to jednak silnie akcentowała to, iż czas modlitwy nie może być wyselekcjo-

nowany, lecz musi wpisywać się w całościowe wychowanie człowieka do przyjaźni z Bogiem we wszystkich aspektach jego życia. W ostatniej części wykładu omówiono zasadnicze elementy pedagogii kontemplacyjnej, zwanej przez św. Teresę modlitwą skupienia. Modlitwa ta pozwala przebywać w zażyłości z Bogiem, który mieszka w naszym sercu równocześnie nie wyobcowując nas ze świata, ale zmienia jego postrzeganie. Do takiej modlitwy zaproszony jest każdy człowiek żyjący w stanie łaski.

Po przerwie głos zabrał ks. dr Jan Miczyński. W wystąpieniu pt.: „Poznaj samego siebie – ascetyka chrześcijańska w *Twierdzy wewnętrznej*” omówił specyfikę ascezy terezańskiej w oparciu o pierwsze trzy mieszkania *Twierdzy*. Odróżnił ją od potocznego rozumienia tego terminu oraz od współczesnych Teresie nurtów ascetycznych, bazujących na nadzwyczajnym wysiłku człowieka, który odbierany był jako niezwykle trudny i przykry, a prowadzić mógł do ugruntowania ludzkiej pychy. Z doświadczenia Teresy wynika natomiast, że osoba, która poprzez rozmyślanie poznaje piękno Trójcy Świętej i własną nędzę, staje się pokorną, stopniowo wyzwala się z pomocą łaski Bożej z coraz drobniejszych grzechów, by nie zasmucać nimi Umiłowanego oraz własną wolę podporządkowuje Jego woli, gdyż odczytuje ją jako najlepszy plan miłości względem siebie. Już na tym etapie człowiek jawi się jako częściowo oczyszczony i przemieniony. Zna prawdę o sobie, choć nie jako czyste samopoznanie, lecz jako rezultat odniesienia do Boga. W stosunku do innych ludzi staje się łagodny i wyrozumiały. W modlitwie jest wytrwały, gdyż jego droga wiodła przez nieustanną walkę z pokusami szatana, który na poszczególnych etapach usiłował zniechęcić człowieka do postępu duchowego.

Kolejny referat, zatytułowany: „*El ingreso en la vida mistica en las terceras moradas: la 'resiliencia'*”, podjął prof. Eduardo Sanz de Miguel OCD, rekoлекcjonista znany w wielu krajach, pisarz i naukowiec hiszpańskiego pochodzenia, absolwent Teresianum i Gregorianum, obecnie od wielu lat pracujący w Rzymie jako profesor Teresianum. Celem jego wystąpienia (wygłoszonego w języku hiszpańskim z tłumaczeniem na żywo) było ukazanie życia wewnętrznego na etapie trzeciego mieszkania *Twierdzy wewnętrznej*. W tym celu nawiązał on do kontekstu historycznego, gdzie w odpowiedzi na głęboki, wielopłaszczyznowy kryzys miała miejsce reforma, w której sama Teresa uczestniczyła. Reforma ta, w swym wymiarze religijno-duchowym, miała na celu odnowienie wierności Ewangelii. Błędnie jednak, w oparciu o Wulgatę, zinterpretowano „nawrócenie” jako *poenitentia*, czyli „pokuta”, nie zaś, jak to jest w tekstach hebrajskich czy greckich, jako *metanoia*, czyli „przemiana życia”, „powrót do stanu pierwotnego”. Teresa była więc również zwolenniczką życia pokutnego, jednak nie z takim rygoryzmem, jaki jej niekiedy celowo fałszywie przypisywano. Na potwierdzenie tego prelegent przytoczył kilka fragmentów z jej pism. Istotę przemiany, jaka ma nastąpić w człowieku, ukazuje Teresa w trzeciej komnacie *Twierdzy*. Szczególny nacisk położony jest tu nie na działanie człowieka, ale na to, czego dokonuje w nim Bóg, na darmość łaski, na gotowość przyjęcia z głębokim pokojem każdego, nawet najtrudniejszego daru i dostrzeganie Bożej obecności we wszystkim, a zwłaszcza tam, gdzie zwykle jej nie szukamy, czyli w trudzie i cierpieniu.

Ostatnim prelegentem w sesji przedpołudniowej obrad był prof. Marian Zawada OCD. Przybył on z Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, na którym obecnie pracu-

je, kształcił się natomiast w Rzymie, na Teresianum. Wystąpienie jego nosiło tytuł: „Język symboliczny w antropologii św. Teresy od Jezusa”. Miało ono pomóc zrozumieć myśl św. Teresy poprzez zgłębienie symboliki, którą się posługiwała. W części wstępnej wykładu ojciec Profesor zdefiniował pojęcie symbolu oraz symbolu religijnego i wskazał na jego szczególne znaczenie dla wprowadzenia w tajemnicę, wyrażenia tego, co niewyraźalne. Następnie, ze względu na małą ilość czasu, skupił się na trzech symbolach. Pierwszym był obraz jedwabnika, ukazujący w mistrzowski sposób antropologię i teologię przemiany człowieka do zupełnie nowego sposobu istnienia, do nowej natury w Chrystusie. Drugim, diamentowy pałac, przedstawiający zarówno zachwycającą wspaniałość Boga i zawartego w Nim wszechświata, jak i niezwykle piękno duszy ludzkiej, godnej zamieszkania przez swego Pana. Trzecim symbolem, który przybliżył prelegent, był obraz spopielenia czy, inaczej mówiąc, odrodzenia z ognia, Feniksa. Mit o Feniksie wskazuje na wieczną trwałość życia, na odradzanie się jako możliwe dopiero po całkowitym spopieleniu. Dla Teresy tym spopielającym ogniem jest miłość pochodząca od Boga, która początkowo poprzez cierpienie oczyszcza człowieka ze wszystkiego, co nie jest Boże, by następnie rozpalic się w nim płomieniem dającym zupełnie nową, przemienioną, jakość życia.

Po południowe obrady zainauguował swym wystąpieniem ks. dr hab. Marek Chmielewski, prof. KUL, prodziekan Wydziału Teologii KUL, wieloletni pracownik Instytutu Teologii Duchowości tej Uczelni, przewodniczący Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości oraz inicjator „Encyklopedii Duchowości”, której wydanie ma uczcić 1050-lecie chrztu Polski. Podjął on temat: „Zjawiska nadzwyczajne a mistyka terezańska”. We wstępnej części wystąpienia zarysował konsekwencje błędnego utożsamiania w przeszłości zjawisk nadzwyczajnych z mistyką. Wskazał także na konieczność prostowania pojęć w czasach obecnych, czyli zdecydowanego podkreślenia, że zjawiska nadzwyczajne nie należą do mistyki, choć mogą jej towarzyszyć. Następnie prelegent ukazał szeroką panoramę zjawisk paramistycznych, charakteryzując poszczególne z nich, z uwzględnieniem ich podziału na dwie zasadnicze kategorie: zjawiska paramistyczne porządku poznawczo-psychicznego i zjawiska paramistyczne porządku somatycznego. Dalsza część wykładu prezentowała roztropne i powściągliwe stanowisko św. Teresy wobec zjawisk nadzwyczajnych oraz ukierunkowanie życia duchowego adresatów jej dzieł na zjednoczenie z Chrystusem i Jego wolą, a więc ku Dawcy darów nadzwyczajnych, a nie ku samym darom.

Kolejny wykład wygłosił, pochodzący z Hiszpanii, prof. Ciro Garcia Fernandez OCD, wieloletni profesor Teresianum, autor wielu publikacji, obecnie także opiekun biblioteki, w której przechowywane są trzy listy św. Teresy od Jezusa. Tytuł jego, tłumaczonego na żywo, wystąpienia brzmiał: „La plenitud de vida cristiana en las septimas moradas del ‘Castillo Interior’”. Na początku ojciec Profesor ukazał życie i dzieło św. Teresy jako doświadczenie teologiczne oraz nakreślił stosowaną przez nią metodę, dzięki której dała świadectwo wielkim prawdom chrystologicznym i oparciu swej duchowej drogi na modlitwie, zaś mistagogia, czyli przekazanie swego doświadczenia czytelnikom, stanowi punkt kulminacyjny tej metody. Przechodząc do zasadniczej części zagadnienia i do samej *Twierdzy wewnętrznej* wskazał na to dzieło jako na pierwszy traktat teologii duchowości, a ściślej, antropologii teologicznej, wszechstronnie ukazujący życie chrześcijańskie, prowadzące osobę ku pełni człowie-

czeństwa i świętości. Następnie prelegent omówił szczegółowo wszystkie poziomy, na których przejawia się pełnia życia chrześcijańskiego. Według św. Teresy są to: poziom antropologiczny, chrystologiczny i trynitarny, te zaś ostatecznie wyrażają się poprzez konkretne czyny dla zbawienia świata, czyli na poziomie apostołsko-eklezyjalnym. Kończąc swoje wystąpienie mówca posłużył się kluczem hermeneutycznym, by ukazać paralelizm małżeństwa duchowego ze spotkaniem ze Zmartwychwstałym, który udziela swego Ducha i posyła uczniów na cały świat, jako szczyt drogi duchowej.

Następnym prelegentem był ks. dr hab. Jarosław Popławski, prof. KUL, pracownik Instytutu Teologii Duchowości KUL. Wykład jego nosił tytuł: „To jest celem modlitwy – dzieła!”. W syntetyczny, a zarazem dogłębny sposób ujął całość zagadnienia w trzech punktach. Po pierwsze, omówił główne założenia teologii mistycznej św. Teresy, która pozwala odkryć wewnętrzne piękno człowieka, będące pięknem samego Boga. Po drugie, nakreślił drogę przemiany wskazaną przez Teresę, a wiodącą do pełni zjednoczenia z Chrystusem, które rodzi dzieła. Jest to droga modlitwy, walki duchowej, a na dalszych etapach: kontemplacji, miłości Boga i bliźniego, a także oczyszczającego ognia cierpienia. Po trzecie zaś ukazał bogactwo skutków terezańskiej mistyki w postaci konkretnych dzieł i to zarówno w wymiarze duchowym, jak i materialnym.

Ostatnią część sympozjum rozpoczął wykład dr. hab. Adama Rybickiego, prof. KUL. Omawiając temat: „Wzory biblijne w *Twierdzy wewnętrznej*”, w pierwszej części wypowiedzi ukazał doniosłą i nadrzędną w stosunku do innych tekstów rolę Biblii w życiu św. Teresy. Wyróżniła ją ona jako tekst modlitewny, jako punkt odniesienia dla weryfikacji własnych przeżyć duchowych, traktowała jako „miejsce” identyfikacji z wieloma postaciami, ale przede wszystkim jako źródło autentycznego poznania Chrystusa, by móc przyjąć Jego postawę i ją naśladować. W drugiej części wystąpienia prelegent, przytaczając liczne cytaty z tekstu źródłowego, przybliżył słuchaczom siedem obrazów biblijnych, którymi posługiwała się Teresa dla wyrażenia określonych prawd życia duchowego w poszczególnych mieszkaniach *Twierdzy wewnętrznej*, począwszy od figury żony Lota, poprzez syna marnotrawnego, oblubienicę z Pieśni nad pieśniami, aż po Marię i Martę.

Jako kolejna zabrała głos jedyna prelegentka sympozjum, s. prof. dr hab. Teresa Paszkowska, wieloletni pracownik KUL, autorka wielu publikacji, m.in. *Psychologia w kierownictwie duchowym*. Jej wystąpienie poprzedziły gratulacje ze strony przewodniczącego obrad z okazji otrzymania w ostatnim czasie tytułu profesora belwederskiego. Rozpoczynając swoje wystąpienie prelegentka przekornie zauważyła, iż św. Teresa musiała zazwyczaj konfrontować się w swoim życiu z mężczyznami, a na obecnej konferencji również mówią o niej niemal wyłącznie mężczyźni. Stwierdziła też, iż nie bez znaczenia jest płeć budowniczego „zamku”, gdyż zasadniczo różni się męska i kobieca twierdza. Omówienie tematu: „Aktualność myśli i postawy św. Teresy od Jezusa”, prelegentka oparła na trzech kategoriach źródeł. Pierwszą z nich były wypowiedzi papieży, którzy począwszy od wieku XVII, aż po czasy współczesne ukazywali życie i cnoty Świętej oraz jej dzieło jako nieustannie aktualne i będące niezwykle znaczącym przewodnikiem na drodze wiary. Następnie s. prof. Paszkowska przywołała wiele inicjatyw naukowych i duszpasterskich, zwłaszcza z terenu Hiszpa-

nii, które w ostatnim roku nie tylko uczęły 500-lecie urodzin św. Teresy, ale przede wszystkim ukazały świeżość jej myśli i aktualność postawy dla życia i wiary współczesnego człowieka, zagrożonego horyzontalizmem, bylejąkością i duchową acedią. W ostatniej części wykładu przywołane zostały dwie filozofujące kobiety, w których życiu św. Teresa odegrała niezwykle istotną rolę. Jedną z nich była Edyta Stein, której Święta pomogła odnaleźć prawdę w chrześcijaństwie, a następnie pogłębiać ją w Karmelu. Drugą zaś była Julia Kristeva, Francuzka bułgarskiego pochodzenia, intelektualistka zajmująca się pracą naukową i jednocześnie działaczka społeczna na rzecz osób niepełnosprawnych, która choć poznawała Teresę i jej dzieła z punktu widzenia ateistki, to znalazła w nich uniwersalne i nieprzemijające wartości.

Kolejny temat: „Percepcja nauki św. Teresy od Jezusa w Kościele na Łotwie”, podjął ks. lic. Marcin Woźniak, absolwent KUL, a obecnie wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym, będącym filią Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego, w Rydze na Łotwie. Tytułem wstępu prelegent omówił sytuację wyznaniową na Łotwie, którą charakteryzuje zdecydowana przewaga luteranów w stosunku do wyznawców innych religii oraz znaczną liczbą tzw. poszukujących. Następnie przybliżył słuchaczom obraz młodego, ale prężnie działającego w tym kraju środowiska karmelitańskiego, które stanowi swego rodzaju fenomen na skalę międzynarodową. W dalszej części wystąpienia prelegent odwołał się do konkretnych, znanych na Łotwie osób, które mimo swego sceptycyzmu religijnego, doceniały w swych wypowiedziach publicznych wartość św. Teresy i jej *Twierdzy wewnętrznej* dla człowieka naszych czasów.

Zwieńczeniem konferencji była dyskusja panelowa, do której wprowadzenia zaproszono dwóch prelegentów. Pierwszym z nich był ks. prof. dr hab. Jerzy Misiurek, emerytowany pracownik naukowy Instytutu Teologii Duchowości KUL, historyk duchowości, autor wielu wybitnych publikacji. W swoim wystąpieniu naświetlił on zagadnienie: „Jak św. Teresa i jej nauczanie wpisuje się w doświadczenie innych mistyczek Kościoła?”. Doceniając drogę licznych wielkich poprzedniczek św. Teresy, ks. Profesor podkreślił oryginalność i wybitne osiągnięcia tej ostatniej, zarówno pod względem wypracowania i pogłębienia pojęć oddających przeżycia duchowe, jak i pełniejszego spojrzenia na same zaślubiny mistyczne, uwzględniającego nie tylko wymowę *Pieśni nad pieśniami*, ale także całą bogatą rzeczywistość ludzkiego małżeństwa. Profesor poprosił też o. Fernandezę o ustosunkowanie się do tego zagadnienia, jednak respondent raczej nie przychylił się do opinii przedmówcy, akcentując związek Teresy głównie z *Pieśnią nad pieśniami*.

Drugim głosem wprowadzającym w dyskusję był przedstawiciel lubelskiego Karmelu, o. Maksymilian Podwika OCD, który w krótkim, ale treściwym wystąpieniu ukazał możliwości, jakie rysują się przed każdym człowiekiem, który chciałby po lekturze *Twierdzy wewnętrznej* w jakiś sposób kontynuować w swoim życiu drogę Teresy. Podkreślił bliskość karmelitów i karmelitanek, którzy swą obecnością gotowi są służyć wszystkim potrzebującym poprzez modlitwę, rozmowę, rekolekcje, kierownictwo duchowe czy liczne publikacje.

W dalszej dyskusji, poza głosami szczerzej wdzięczności zarówno dla organizatorów sympozjum, prelegentów, jak i dla samej św. Teresy, wyraźnie dostrzeżono związek Świętej z nową ewangelizacją, co wyraża się przede wszystkim w głoszeniu

miłości Boga do człowieka. Następnie pytano też o rolę ascezy w życiu Świętej, która doceniała ją jako istotną pomoc w pokonywaniu własnych nieuporządkowanych pragnień w celu osiągnięcia pełni wolności. Pytano też o wpływ wschodnich Ojców Kościoła na myśl i dzieło Teresy oraz o najbardziej godne do polecenia lektury autorstwa św. Teresy i św. Jana od Krzyża.

Zamykając symposium ks. dr hab. Adam Rybicki, prof. KUL, podkreślił dobro, jakie się przez nie dokonało, podziękował imiennie wszystkim prelegentom, organizatorom i tłumaczom, docenił wytrwałość uczestników, wśród których znaczną grupę stanowiły osoby konsekrowane ze wspólnot karmelitańskich, zaś modlitwa, która poprzedziła końcowe błogosławieństwo, była uwielbieniem Boga za św. Teresę i jej dzieło.